

INTERNAL MIGRATION AND ADAPTATION ISSUES IN POST-SOVIET ADJARA
შიდამიგრაციები და მენტალური ადაპტაციის პრობლემები პოსტსაბჭოთა აჯარაში

TAMILA LOMTATIDZE

Niko Berdzenishvili Institute of
Batumi Shota Rustaveli State University,
Senior Scientific Fellow
32/35 Ninoshvili St., Batumi
ORCID: 0000-0001-6163-5876
Tamila.Lomtavidze@bsu.edu.ge
593371394

MANUCHAR LORIA

Batumi Shota Rustaveli State University
Oriental Studies Department,
Associate professor
32/35 Ninoshvili St., Batumi
ORCID: 0000-0002-1849-9562
mloria@bsu.edu.ge
577940994

Abstract

Difficulties of the interim post-Soviet period, rapidly changing social-economic and political processes, which followed the Soviet Union collapse, defined increase of migration processes in Georgia. Thus, the paper deals with the mental changes of society in Ajara, caused by internal regional migration (village-town). Due to historical processes, village of Mountainous Ajara was ethnocentric and homogeneous confessional space, thus population, migrated from the villages to towns, ought to adapt in polyethnic and polyconfessional conditions, causing appropriate mental changes. The paper studies such changes, their causing reasons and results as well as the strategies of adaption in new social-cultural conditions of migrated population.

Mentality of village and town is arranged from different principles. Mountainous village of Ajara presented closed, less changeable, homogeneously oriented (ethnically and confessionally) space. Social-political changes of post-Soviet period could not decrease the role of traditional village institutes. People, migrated from such conditions, falled in polyconfessional and polyethnic conditions, where people of different mentality lived, causing adaptation in different directions. The norms of traditional behavior, etiquette and cultural values also changed. They became influenced and modernized in town and integrated the current innovative processes of new social-cultural conditions.

Batumi, in the aspect of the internal migration processes is the place of meeting and cohabitation of different religious confessions. One of the aspects of our research is to study religious interinfluence within the frames of cohabitation of confessions. In this sense, painless mental changes are mainly provided by mixed marriages, families, common civil holidays, united participation in resolving of social problems. Integration process arranges the consensus between

the interests of the confessions, peaceful cohabitation, middle course policy and tolerance taking into account that ethnical identity (and not religion) is the uniting factor for population of Batumi.

Gradually, village population, migrated to the town, develops social strategies, necessary for adaptation in diversified society, which is one of the conditions of creation and development of multicultural society of Batumi.

Keywords: migration, ethnocentral, polyethnic and polyconfessional, adaptation, mentality

თამილა ლომთათიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი ბათუმი,
ნინოშვილის ქ. 32/35
ORCID: 0000-0001-6163-5876
Tamila.Lomtadze@bsu.edu.ge 593371394

მანუჩარ ლორია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტის
ასოცირებული პროფესორი
ბათუმი, ნინოშვილის ქ. 32/35
ORCID: 0000-0002-1849-9562
mloria@bsu.edu.ge
577940994

აბსტრაქტი

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, გარდამავალი პოსტსაბჭოთა პერიოდის სიძნელებმა, სწრაფად ცვლადმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა პროცესებმა განაპირო საქართველოში მიგრაციული პროცესების გაძლიერება. სტატიაში ყურადღება შევაჩერეთ მოსახლეობის შიგარეგიონალური მიგრაციებით (სოფელი-ქალაქი) გამოწვეულ საზოგადოების მენტალურ ცვლილებებზე აჭარაში, რადგან, ისტორიული პროცესებიდან გამომდინარე, აჭარის მთის სოფელი ეთნოცენტრულ და ერთგვაროვან კონფესიურ სივრცეს წარმოადგენს და პოსტსოციალურ პერიოდში სოფლებიდან ქალაქში გადაადგილებულ მოსახლეობას პოლიეთნიკურ და პოლიკონფესიურ გარემოში უწევს ადაპტირება, რაც, ბუნებრივია, იწვევს მენტალურ ცვლილებებსაც. სტატიაში სწორედ ეს ცვლილებები, მათი გამომწვევი მიზეზები და შედეგები, მიგრირებული მოსახლეობის ახალ სოციო-კულტურულ გარემოში ადაპტაციის სტრატეგიებია შესწავლილი.

სოფლისა და ქალაქის მენტალობა სხვადასხვა პრინციპებზეა აგებული. აჭარის მთის სოფელი საკმაოდ ჩაკეტილ, ნაკლებად ცვლად, ერთგვაროვანებაზე (ეთნიკურად და კონფესიურად) ორიენტირებულ სივრცეს წარმოადგენდა. სოციალურ-პოლიტიკურმა

ცვლილებებმა ვერც პოსტსაბჭოთა პერიოდში დააკნინა სოფლად ტრადიციული ინსტიტუციების როლი. ასეთი გარემოდან მიგრირებულები ხვდებიან ქალაქის პოლიკონფესიურ და პოლიეთნიკურ გარემოში, სადაც განსხვავებული მენტალობის ადამიანები ცხოვრობენ და მათ რამდენიმე მიმართულებით უხდებთ ადაპტირება. ცვლილებებს განიცდის ტრადიციული ქცევის ნორმები, ეტიკეტი, კულტურული ღირებულებები. ისინი ქალაქში ექცევიან მოდერნიზაციის გავლენის ქვეშ და ინტეგრირდებიან ახალ სოციალურ-კულტურულ გარემოში მიმდინარე ინოვაციურ პროცესებთან.

შიდამიგრაციის პროცესებში ბათუმი გვევლინება, როგორც რელიგიურ კონფესიათა შეხვედრისა და თანაცხოვრების სივრცე. ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი ასპექტი სწორედ კონფესიათა თანაცხოვრების პირობებში რელიგიური ურთიერთგავლენების შესწავლაა. ამ მიმართულებით მენტალური ცვლილებების უმტკივნეულოდ განხორციელებაში განსაკუთრებულ როლს თამაშობს შერეული ქორწინებები, ოჯახები, საერთო სამოქალაქო დღესასწაულები, საზოგადოებრივი პრობლემების გადაწყვეტაში ერთობლივი მონაწილეობა. ინტეგრაციის პროცესში ყალიბდება კონფესიათა შორის ინტერესთა შეთანხმება, მშვიდობიანი თანაცხოვრება, კომპრომისების პოლიტიკა, შემწყნარებლობა, რადგან ბათუმის მოსახლეობისათვის გამაერთიანებელი ფაქტორი არა რელიგია, არამედ ეთნიკური იდენტობაა.

დროთა განმავლობაში სოფლიდან ქალაქად მიგრირებული მოსახლეობა თანდათანობით იმუშავებს არაერთგვაროვან სოციუმში ადაპტაციისათვის აუცილებელ სოციალურ სტრატეგიებს, რაც ბათუმში მულტიკულტურალური საზოგადოების შექმნის და განვითარების ერთ-ერთი პირობაა.

საკვანძო სიტყვები: მიგრაციები, ეთნოცენტრული, პოლიეთნიკური და პოლიკონფესიური, ადაპტაცია, მენტალობა.

შესავალი

საბჭოთა კავშირის ნგრევას მოყვა არა მხოლოდ დიდი პოლიტიკური და ეკონომიური, არამედ სოციოკულტურული ცვლილებებიც. პოსტსაბჭოთა პერიოდმა მოიტანა ახალი რეალობა და ტრადიციული საზოგადოება რამდენიმე მიმართულებით დადგა დიდი გამოწვევების წინაშე. პოსტსაბჭოთა პერიოდში იწყება ტრადიციების რღვევა, ურბანიზაციის ტენდენციების გაძლიერება, ყოფის სტანდარტიზაცია, იცვლება სულიერი ფასეულობები, ყალიბდება ახალი მსოფლმხედველობრივი პოზიცია, ჩნდება ახალი ღირებულებითი ორიენტირები. განსაკუთრებით აქტიურად მიმდინარეობს საზოგადოების რელიგიური და ეთნიკური კონსტრუქციების ცვლილებები. ხდება ეთნიკური სტერეოტიპების გადააზრება. ეს გლობალიზაციით გამოწვეული შეუქცევადი პროცესებია და ტრადიციული საზოგადოების მენტალურ ცვლილებებსაც იწვევს. პოსტტოტალიტარულ პერიოდში ამ ცვლილებათა ეპიცენტრში მოექცნენ მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიური პროცესების გამო სოფლებიდან ქალაქში მიგრირებულები ტრადიციულად მოაზროვნე ადამიანები, რომლებსაც პატრიარქალურიდან სრულიად ახალ, ინოვაციურ გარემოში უხდებთ ადაპტირება. ეს პრობლემები განსაკუთრებით გამოიკვეთა აჭარაში, რადგან აქ, ისტორიული პროცესების შედეგად, განსხვავებულად ჩამოყალიბდა ეთნომენტალური ხასიათი და მიგრაციის პროცესების სიძნელეებს რელიგიური ფაქტორიც - ერთგვაროვანიდან პოლიკონფესიურ გარემოში ინტეგრაციის სიძნელეებიც დაემატა. სტატიაში შესწავლილია შიგარევიონალური (სოფელი-ქალაქი)

მიგრაციების პროცესში აჭარაში წარმოქმნილი მენტალური ადაპტაციის პრობლემები და თავისებურებანი.

მეთოდები

კვლევისას ვიმუშავეთ შიდამიგრაციული პროცესებისას გამოკვეთილ მიგრანტთა სამივე ჯგუფთან (ეკოლოგიური პრობლემების გამო ადგილმონაცვლეები; 2. ეკონომიური პირობების გამო გადმოსახლებულები; 3. სიახლეებზე ორიენტირებული). კვლევა წარმოებდა სხვადასხვა მეთოდიკით და ძირითადად ეყრდნობა ინტერვიუებს, ბიოგრაფიულ და დაკვირვების მეთოდებს, მიგრირებულთა ყოველდღიური ყოფის ეთნოლოგიურ მონიტორინგს.

შედეგები

სტატიაში შესწავლილია პოსტსაბჭოთა პერიოდში აჭარაში შიდამიგრაციული (სოფელი - ქალაქი) პროცესების გამოძვევი მიზეზები და შედეგები, აჭარის მთის სოფლის ეთნოცენტრული და ერთგვაროვანი კონფესიური გარემოდან ქალაქის პოლიეთნიკურ და პოლიკონფესიურ გარემოში მიგრირებულთა ინოვაციურ პროცესებთან ადაპტაციის სიმნელები, გაანალიზებულია ახალ სოციო-კულტურულ გარემოში ინტეგრაციის სტრატეგიები და ამ პროცესებით გამოწვეული მენტალური ცვლილებები. გაკეთებულია დასკვნები ბათუმის, როგორც ეთნიკური და კონფესიური იდენტობის გამაერთიანებელი სივრცის მნიშვნელობის შესახებ მილტიკულტურალური საზოგადოების ჩამოყალიბების პროცესში.

მსჯელობა

როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, აჭარაშიც გარდამავალი პოსტსოციალური პერიოდის სიმნელებმა, სწრაფად ცვლადმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა პროცესებმა განაპირობა მიგრაციული პროცესების გააქტიურება და საკმაოდ მასშტაბური სახეც მიიღო. მანამდე, ისტორიული თავისებურებებიდან გამომდინარე, აჭარის მთის სოფელი საკმაოდ ჩაკეტილ, ნაკლებად ცვლად, ერთგვაროვანებაზე ორიენტირებულ სივრცეს წარმოადგენდა და აჭარის სოფლის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის ქალაქთან ურთიერთობა შეზღუდული იყო.

1921 წლის 16 მარტის მოსკოვის რუსეთ-ოსმალეთის, ხოლო შემდგომ, 1921 წლის 13 ოქტომბრის ყარსის თურქეთ-ამიერკავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკების სამშვიდობო ხელშეკრულებებით, დადგინდა ოსმალეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი საზღვარი. საბჭოთა რუსეთმა თურქეთს დაუთმო საქართველოს ისტორიული ტერიტორია: ართვინის, არტანის და ყარსის ოკრუგები. ბათუმი საქართველოს დარჩა, მაგრამ, საზღვრის გავლების შემდეგ, ორად გაყოფილი აღმოჩნდა არა მხოლოდ აჭარის სოფლები, არამედ ოჯახებიც კი. ნათესავების ნაწილი თურქეთის ფარგლებში დარჩა და ბუნებრივია, ამან გამოიწვია ერთი მხრივ, აჭარის მოსახლეობის გარკვეული პროტესტი და მეორე მხრივ, უნდობლობა მოსახლეობისადმი მთავრობის მხრიდან. ამიტომ, საბჭოთა ხელისუფლებამ საზღვრისპირა სოფლებში მოაწყო სასაზღვრო-გამშვები პუნქტები. მხოლოდ ამ პუნქტებზე გულდასმით შემოწმების გავლის შემდეგ შეეძლო გლეხს აჭარის მთიანი სოფლიდან ბათუმში ჩამოსვლა და შემდეგ უკან დაბრუნება. ამდენად, აჭარის სოფელი ფაქტიურად მოწყვეტილი იყო გარესამყაროს, რამაც განაპირობა კიდევ აქ კარჩაკეტილი ცხოვრების წესის დამკვიდრება. პოსტსოციალურ პერიოდში ეს დაბრკოლებები მოიხსნა. სოფლად შექმნილმა ეკონომიკურმა არასტაბილურობამ, ცხოვრების დონის დაცემამ გამოიწვია მიგრაციული პროცესების გააქტიურება და ახალ სოციო-კულტურულ გარემოში ინტეგრაციის პრობლემების წინაშე დააყენა მიგრირებული მოსახლეობა.

აჭარაში სოფლიდან ქალაქად მოსახლეობის გადაადგილებას, ძირითადად, იწვევს სოფლად არსებული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები: სოფლის მეურნეობის წარმოების არაეფექტურობა, დასაქმების შეუძლებლობა, ცუდი საყოფაცხოვრებო-კულტურული პირობები, ცხოვრების დონის მკვეთრი სხვაობა ქალაქთან შედარებით და ა.შ. ამ პრობლემებს აჭარაში მძიმე ეკოლოგიური ფონი ემატება. აჭარის მაღალმთიან სოფლებში განვითარებულმა სტიქიურმა მოვლენებმა ეკომიგრანტთა საკმაოდ დიდი ტალღა წარმოშვა. ამიტომაც აქ, ძირითადად, ეკო და შრომითი მიგრანტები გვხვდება.

გარდა ობიექტური პირობებისა, ადგილმონაცვლეობა ახასიათებს ინდივიდებს, რომლებიც შინაგანად მზად არიან ცვლილებებისათვის, ახალი იდეების მიღებისათვის, ახალ ადამიანებთან ურთიერთობისათვის. ესაა მათ მიერ საზოგადოებაში სოციალური სტატუსის მოპოვების მცდელობა. ამბიციური ადამიანები, ძირითადად, ახალგაზრდები, ქალაქში ხედავენ მატერიალური კეთილდღეობის მოპოვების შესაძლებლობას, მათ წინაშე ცხოვრების მოწყობისათვის შესაძლებლობათა ფართო სპექტრი იშლება.

სოფლისა და ქალაქის მენტალობა სხვადასხვა პრინციპებზეა აგებული. ქალაქში ცხოვრება უფრო დინამიურია, მობილურია, ნაკლებია დაპირისპირება ცხოვრების ტრადიციულ წესსა და ინოვაციებს შორის. აჭარის სოფელი უფრო ეთნოცენტრულია, მყარი სოციალური სტრუქტურით, ძლიერი კოლექტიური ურთიერთობებით (მგელაძე, 1973:9-12). თუმცა, სოციალურ-პოლიტიკურმა ცვლილებებმა ვერც პოსტსაბჭოთა პერიოდში დააკნინა სოფლად ტრადიციული ინსტიტუციების როლი. აქ კვლავ მოქმედებს ოჯახურ-კლანური წესები. ხშირად, ახლაც, სოფლად სიტუაციას არეგულირებს გვაროვნული ინსტიტუციები. სოფლისათვის დამახასიათებელია კოლექტიური ცნობიერება, კოლექტიური გადაწყვეტილებები, კოლექტიური ქმედება, კოლექტიური პასუხისმგებლობა. მოქმედებს თაობათა განმავლობაში კოლექტიური შეთანხმებით მიღებული დაუწერელი წესები. ქცევის წესები ემორჩილება საერთო სოციალურ კონტექსტს. ქცევაზე ერთგვარ მონიტორინგს ნათესაური კლანი ამყარებს. ტრადიციული ოჯახურ-ნათესაური კავშირები აქ ძლიერია. სოფლის თემს, ნათესაურ კლანს შეუძლია ჩაერიოს ოჯახურ კონფლიქტებშიც, ოჯახებს შორის დავაშიც. მარეგულირებელი ინსტიტუტის როლს პოსტსაბჭოთა პერიოდში, ხშირად, რელიგიური ინსტიტუციაც იკავებს. აჭარის სოფლის შემთხვევაში, ხშირად, სწორედ მუსლიმი სასულიერო პირები გამოდიან მოლაპარაკებებისა და შეთანხმებების მედიატორებად.

აჭარის სოფელი ეთნიკურად და კონფესიურად თითქმის ერთგვაროვანია. ამ ერთგვაროვნებაში ძნელია განსხვავებული პოზიციის დაფიქსირება და შენარჩუნება. წესების დარღვევა იწვევს სოფლის საზოგადოების რისხვას და სირცხვილად ითვლება. ამ თითქმის ერთგვაროვანი სოციოკულტურული, მენტალური, ეთნიკური და კონფესიური გარემოდან მიგრირებულები ხვდებიან ქალაქის პოლიკონფესიურ და პოლიეთნიკურ გარემოში, სადაც განსხვავებული მენტალობის ადამიანები ცხოვრობენ და მათ რამდენიმე მიმართულებით უხდებთ ადაპტირება ახალ გარემოსთან. სოფლად და ქალაქად განსხვავებული ქცევის მოტივები მოქმედებს. სოფლად თუ ინდივიდს უნდა საკუთარ თემს მოაწონოს თავი, ქალაქში მის მთავარ ამოცანად ახალ სოციუმში ადგილის დამკვიდრება იქცევა. ახალჩამოსული უფრო მკვეთრად აღიქვამს თავს „სხვებისგან“ განსხვავებულად და, ამავე დროს, აცნობიერებს თავის მიკუთვნებულობას გარკვეულ ეთნიკურ კულტურასთან. ქალაქის მრავალფეროვანი გარემო აიძულებს მას გამოიჩინოს გარკვეული სოციოკულტურული ადაპტაციის უნარები, ტოლერანტობა, შემგუებლობა „სხვებთან“, რადგან უკვე მათთან თანაცხოვრება უხდება. მართალია, ქალაქში გადმოსახლებულებს თან მოყვებათ აჭარის მთაში კარგად შემონახული ეთნიკური იდენტობის მახასიათებლები, მაგრამ ბევრი ტრადიციული ელემენტი ქალაქურ გარემოში იცვლება. სამაგალითოდ ტრადიციული საქორწინო ციკლის ტრანსფორმაციის პროცესს

განვიხილავთ. თანამედროვე ქალაქურ გარემოში იცვლება მიგრირებულთა ტრადიციული საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობები. თანამედროვე ქალაქური ქორწილი, ესაა რთული სოციოკულტურული მოვლენა, რომელიც ორი პრინციპიალურად განსხვავებული კულტურის - ტრადიციულ-ყოფითი და თანამედროვე ინდივიდუალურ-კრეატიული კულტურების შერწყმითაა მიღებული. ქორწილის სამნაწილიანი სტრუქტურა (წინასაქორწინო, საქორწინო და ქორწილისშემდგომი) (ბექაია, 1974; 1988), შენარჩუნებულია, მაგრამ ძალზე ტრანსფორმირებული. შინაარსი ძალიან შეიცვალა. თითქმის მთლიანად დაკარგა საწესო და სადღესასწაულო სემანტიკა. განსაკუთრებით წინასაქორწინო ეტაპმა - ნიშნობამ. იგი ერთგვარად ფაკულტატურ ელემენტად იქცა. საქორწინო ციკლის ბევრი ელემენტი რედუცირებულია ან მთლიანად ამოვარდნილია. მოხსნილია აკრძალვები და ბრძნილობები, შეზღუდვები დასაქორწინებელთა შეხვედრებზე, ოჯახის წევრებისათვის საპატარძლოს მიერ საჩუქრების მომზადების ტრადიცია გაუქმებულია. პატარძლისათვის განსაკუთრებული ძღვენის - "სადილის" მიტანის ეტაპი, როგორც დამოუკიდებელი ელემენტი ამოვარდნილია ამ ციკლიდან და მთლიანად საქორწინო ცერემონიალშია გადატანილი. ტრანსფორმირებული და ძალზე მოდერნიზებული საქორწინო სუფრა და სხვ. ეს არის ჩვეულებრივი, ქალაქური სადღესასწაულო სუფრა და რელიგიური და ეთნიკური კუთვნილება მეორე პლანზეა გადატანილი (ლომთათიძე, 2009:186).

თუმცა, გვაქვს საწინააღმდეგო სიტუაცია, როცა ქალაქში ცხოვრების პირობებშიც კი სოფლის სოციუმი ინარჩუნებს კონტროლს თავისი თემის წევრებზე. ასეთი ჯგუფები არ წყვეტენ მენტალურ კავშირს თავიანთ ძველი საცხოვრებელი არეალისთვის დამახასიათებელ ტრადიციებთან, მითუმეტეს, თუ სოფლად რჩებიან მათი ოჯახის უფროსი წევრები. უფროხილდებიან მათთან ურთიერთობებს, მათ შეხედულებებს, აზრს, ტრადიციებს, ცდილობენ ქალაქშიც კი არ გააკეთონ ისეთი რამ, რაც შეარყევს მათ ან მათი ოჯახის წევრების რეპუტაციას. ასეთმა ადამიანებმა ქორწილი ქალაქშიც რომ გადაიხადონ, ცდილობენ ისე მოაწყონ ლხინი, როგორც ტრადიცია ითხოვს. არ დაარღვევენ, მაგალითად, სუფრაზე სასმელის აკრძალვის წესს, რაც აჭარის სოფლებში ყველგან მოქმედებს, რადგან მუსლიმური დოგმებითაა აკრძალული.

შიდამიგრაციის პროცესებში ბათუმი, უპირველეს ყოვლისა, გვევლინება, როგორც რელიგიურ კონფესიათა შეხვედრისა და თანაცხოვრების სივრცე. ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი ასპექტი სწორედ კონფესიათა, უმთავრესად ქრისტიანობისა და ისლამის მიმდევართა, თანაცხოვრების პირობებში რელიგიური ურთიერთგავლენების შესწავლაა, რადგან ადაპტაციის პროცესში მსოფლმხედველობითი ელემენტების ცვლილებების ერთ-ერთი განმაპირობებელი კომპონენტი არის რელიგიური იდენტობა.

ქრისტიანობისა და ისლამის თანაარსებობის პრობლემები არაა უცხო აჭარის (ბათუმის) ისტორიისთვის. კონფესიათა თანაცხოვრება ქ.ბათუმში, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნიდან დაიწყო, როცა ქალაქ ბათუმსა და მის შემოგარენში მაჰმადიან ქართველებთან ერთად მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული ცხოვრობდნენ როგორც მართლმადიდებელი ქართველები, ასევე ბერძენი, სომეხი და აფხაზი მიგრანტები. მაგრამ ამ პერიოდში, ბუნებრივია, ისლამი დომინირებდა. მე-19 საუკუნის ბოლოდან ქალაქის კონფესიური სურათი იცვლება, რადგან ჩნდება სხვა კონფესიათა დასახლებები და სალოცავები და მათი რიცხვი სულ უფრო მატულობს ამ მზარდ ქალაქში. რელიგიათა ურთიერთგავლენების ასპექტებიც ამ დროიდან იკვეთება, მაგრამ განსაკუთრებით აქტიურდება პოსტსაბჭოთა პერიოდში, როცა საბჭოთა პერიოდისათვის დამახასიათებელი ათეიზმი რელიგიათა გააქტიურებით შეიცვალა. პოსტსოციალიტარულ აჭარაში განსაკუთრებით გამოიხატა რელიგიური კონსტრუქციების ცვლილება,

რელიგიური აღმსარებლობის (განსაკუთრებით ქრისტიანობისა და ისლამის) ლეგალიზაცია, გააქტიურდა ორთოდოქსალური რელიგიური ინსტიტუტები.

აჭარის სოფლის თითქმის ერთგვაროვანი კონფესიური გარემოდან პოლიკონფესიურ ბათუმში გადმოსახლებულები ქალაქში ხვდებიან რელიგიურ მრავალფეროვნებას, ეცნობიან სხვა რელიგიური თემების ცხოვრებას და არჩევანის მეტი საშუალება აქვთ. პოსტკოტალიტარულ პერიოდში განსაკუთრებით გახშირდა განსხვავებული კონფესიის, ძირითადად, მართლმადიდებლობის მიღების მაგალითები. მონათლულები გაქრისტიანებას „წინაპართა სარწმუნოებასთან დაბრუნების“ სურვილით ხსნიან, მაგრამ ქრისტიანულ სარწმუნოებასთან ისტორიული იდენტობის განცდა („ქრისტიანობა არის ჩვენი წინაპრების რელიგია, რომელიც ძალად წაგვართვეს!“) შემორჩენილია ძალიან მცირე ნაწილში. „ხელახლა გაქრისტიანება“ ხდებოდა უფრო იმიტომ, რომ 90-იანი წლებიდან წინ წამოიწია საკითხის ასე გადაწყვეტამ: „ქართველობა ნიშნავს ქრისტიანობას!“. ამიტომ ბათუმში გადმოსახლებული მუსლიმი გაქრისტიანებით თითქოს ამტკიცებდნენ თავიანთ ქართველობას! განსაკუთრებით ეროვნული მოძრაობის აღმავლობის პერიოდში გაღვივდა ეს ნაციონალური გრძნობები და დაიწყო მასიური ნათლობები. ამას ალბათ ისიც უწყობდა ხელს, რომ საბჭოთა პერიოდის ათეიზმის პირობებში მუსლიმი ქართველის ცხოვრების წესი არ იყო კანონიკური, მკაცრად არავინ იცავდა ტრადიციული ისლამის დოგმებს და უფრო „ხალხური ისლამის“ სახე ქონდა. საბჭოთა პერიოდში იშვიათად ასრულებდნენ რელიგიურ ტრადიციებს, უფრო მეტად, უფროსი თაობის ადამიანები და ისინიც, ძირითადად, რამაზანის დაცვით და ბაირამის აღნიშვნით (საფლავებზე გასვლით და ხალვის „მოწვით“) შემოიფარგლებოდნენ. უფრო თვლიდნენ თავის თავს მუსლიმად, ვიდრე იცავდნენ ისლამის სარწმუნოებრივ დოგმებს. ალბათ ამიტომაც უფრო ადვილად და მასიურად ხდებოდა „ხელახლა მონათვლა“. მიუხედავად იმისა, რომ ამ პროცესს ქალაქში საკმაოდ მასშტაბური სახე ქონდა, მიგრირებულების ნაწილი, რა თქმა უნდა, არ იცვლიდა რელიგიას, თუმცა ეს არ ქცეულა პრობლემად ქალაქის სოციოკულტურულ გარემოში ადაპტაციის პროცესში, რადგან ბათუმის მოსახლეობისათვის გამაერთიანებელი ფაქტორი არა რელიგია, არამედ ეთნიკური იდენტობაა.

კონფესიათა ერთგვარ გამაერთიანებელ ფაქტორად ბათუმში გვევლინება ოჯახი, განსაკუთრებით, შერეული ქორწინებით შექმნილი ოჯახები, რადგან ესაა განსხვავებული რელიგიური იდენტობის მქონე ინდივიდთა შორის დიალოგის, მათი ურთიერთადაპტაციის ყველაზე გამოკვეთილ არეალი. პოსტსაბჭოთა პერიოდის ცვლილებები შეეხო როგორც საზოგადოებრივ ცხოვრებას, სოციალურ ურთიერთობებს, ასევე ოჯახურ ურთიერთობებს, რადგან საზოგადოების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტი, რომელზეც აისახება საზოგადოებაში მიმდინარე ყველა მოვლენა არის ოჯახი. აჭარის სოფლებისათვის დამახასიათებელია მრავალშვილიანი და მრავალთაობიანი ოჯახები, თაობებს შორის მოკრძალება-მორიდების გარკვეული წესებით, საოჯახო ტრადიციებით, ზნეობრივი პრინციპებით (აჩუგბა, 1990:20-21). ასეთ ოჯახში ქალი მხოლოდ დედა, დიასახლისი, საოჯახო მეურნეობის გამძღოლი, საშინაო საქმეებით დაკავებულია და იშვიათად მონაწილეობს საზოგადოებრივ საქმიანობაში და ხშირად ოჯახშიც კი, არა აქვს გადაწყვეტი ხმის უფლება. ოჯახი აქ თემის ნაწილია და ცხოვრობს როგორც „ყველა“. გაუცხოებას, განსხვავებულ პოზიციაზე დადგომას ყველა ერიდება. ამ მიმართებით მენტალური ცვლილებები ქალაქში ინტეგრაციისასაც კი მიმდინარეობს შედარებით ნელა და ძნელად და ჯერ ცალკეული ინდივიდების დონეზე ხდება, განსაკუთრებით, ისეთ ოჯახებში, სადაც ქალები ოჯახის მარჩენალის ფუნქციას იძენენ. ქალაქი არსებით გავლენას ახდენს ოჯახების შემადგენლობაზე, ფორმებზე, ფუნქციათა განაწილებაზე. დიდი პატრიარქალური ოჯახები, რაც სოფლისათვისაა

დამახასიათებელი, ირღვევა. ჩვეულებრივ, ქალაქში საცხოვრებლად გადადის, მისი ნაწილი, მშობლების ოჯახისაგან გამოყოფილი ახალგაზრდა ოჯახი, რომელიც შედგება ორი თაობისაგან - მშობლებისა და შვილებისაგან. ასეთ ოჯახებში ბავშვების რაოდენობაც მცირდება. მრავალშვილიანი ოჯახები, რაც აჭარის სოფლებისთვისაა დამახასიათებელი, ქალაქად გადასახლების შემდეგ ერთ ან ორშვილიანი ოჯახებით იცვლება. ნაწილობრივ, ეს მოვლენა, ქალის საზოგადოებრივი პოზიციის აქტივიზაციითაც აიხსნება. იზრდება ასეთი ქალების უფლებები ოჯახშიც (ხშირად გადამწყვეტი ხმაც აქვთ საოჯახო პრობლემების მოგვარებაში) და მათი სოციალური სტატუსიც (დასაქმებულია, აქვს აქტიური საზოგადოებრივი პოზიცია). ასეთი ოჯახები უფრო ტოლერანტულად არიან განწყობილი ინოვაციების მიმართ და ბევრი პრობლემის მიმართ პატრიარქალური განწყობა აღარ აქვთ (შვილებს არჩევანის მეტ თავისუფლებას აძლევენ, ქალს მეტი დამოუკიდებლობა აქვს...) (ლომთათიძე, რურუა, 2008:204-205).

აჭარაში ტრადიციულ საზოგადოებაში ძალზე იშვიათია შერეული ქორწინებები. იმ იშვიათ შემთხვევებში, როცა სოფლად ასეთ ქორწინებას აქვს ადგილი, „მოსული“ უსიტყვოდ იღებს ტრადიციული ცხოვრების წესსა და ჩვეულებებს. ქალაქში გადასახლების შემდეგ, კი ეს კანონზომიერება ხშირად ირღვევა და იზრდება ქორწინებათა რიცხვი როგორც სხვადასხვა ეთნოსის, ისე განსხვავებული კონფესიების წარმომადგენელთა შორისაც. ბათუმში შერეული ქორწინებების შედეგად შექმნილი ოჯახები რელიგიათა კონტაქტის ერთგვარ ზონას წარმოადგენენ. მათთვის დამახასიათებელია კონფესიური პლურალიზმი. შერეული ქორწინებით შექმნილ ოჯახებში რელიგიური იდენტობა არ გვევლინება ოჯახური წესრიგის საფუძვლად. ურთიერთობები და განსხვავებული აღმსარებლობის წევრის ადაპტაციის პროცესები შერეულ ოჯახში ხდება ინტერესთა შეთანხმებით. საზოგადოებრივი პროცესები (მაგ გარკვეული კონფლიქტები კონფესიათა შორის) არ აისახება მათ ურთიერთობებზე. კონფესიური კონფლიქტები თითქმის არ იჩენს თავს შერეული ოჯახის შიგნით და იდენტობის შენარჩუნების ისეთი ონტოლოგიური და პრაგმატული სტრატეგიები აქვთ, რომ გარკვეულწილად ოჯახის ყველა წევრი ინარჩუნებს რელიგიურ დამოუკიდებლობას, ტრადიციებს, ჩვევებს. შერეულ ოჯახებში დომინანტური რელიგია ძირითადად, მამის ხაზით ვითარდება, მაგრამ ოჯახის სხვა წევრებს (განსაკუთრებით სხვა კონფესიის რძალს, სიმესს) თავს ძალად არ ახვევენ მას. განსხვავებული კონფესიის თაობებს შორის ურთიერთობები კომპრომისების პოლიტიკას ემყარება, ოჯახის წევრებიც და გარემომცველი საზოგადოებაც (ნათესავები, მეზობლები...) იღებენ ერთმანეთის „განსხვავებულობას“. ასეთ ოჯახებში რელიგია უფრო „გახალხურებულია“, ვიდრე კანონიკური, რადგან ორივე რელიგიის წესები სრულდება შერეულად. მაგალითად, ბათუმში, ასეთ დუალურ ოჯახებში, სააღდგომოდ ღებავენ კვერცხებს და გააქვთ სასაფლაოებზე, ბაირამისას კი ხალვას ამზადებენ მიცვალებულების სულებისთვის. ასეთ შერეულ ოჯახებში ურთიერთობები ემყარება უფრო საერთო მემკვიდრეობით, ტრადიციულ ღირებულებებს, ვიდრე რელიგიურ ფაქტორებს. მათი გამაერთიანებელი უფრო მეტად ტრადიციებია, ვიდრე კონფესიური კუთვნილება.

ქალაქის პოლიკონფესიური გარემო მნიშვნელოვნად ცვლის მიგრირებულთა დამოკიდებულებას სხვა კონფესიის წარმომადგენლების მიმართ. მართალია, ისინი ერთგვაროვანი კონფესიური გარემოდან მოდიან, მაგრამ არ განიცდიან გაუცხოებას რელიგიურ ნიადაგზე, კონფესიური იდენტობა ვერ ცვლის კულტურულ იდენტობას და ბათუმისათვის ძალზე ორგანულია კონფესიათა შორის ინტერესთა შეთანხმება, მშვიდობიანი თანაცხოვრება, კომპრომისების პოლიტიკა, შემწყნარებლობა. კონფესიური ადაპტაციისათვის ძალზე მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქალაქური დღესასწაულები (მაგალითად, ბათუმობა), რომლებიც ერთი რომელიმე რელიგიის კი არა, საერთო-

სახალხო დღესასწაულებია და მათში თანაბრად მონაწილეობს ყველა კონფესიური ჯგუფი. ასეთი დღესასწაულები ცვლის მიგრირებულთა მენტალობას, ამთლიანებს საზოგადოებას, ეხმარება სხვადასხვა კონფესიის ქართველებს, იპოვონ საერთო ფასეულობები, აჩენს მათში კულტურული თანაზიარობის განცდას და ამალღებს მათ ეროვნულ თვითშეგნებას.

ტოლერანტული კონფესიური მენტალობის ჩამოყალიბებას ქალაქში მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს პოსტსაბჭოთა პერიოდში ქალაქისათვის საჭირბოროტო საკითხების გადაწყვეტაში ერთობლივი მონაწილეობა. სხვადასხვა აღმსარებლობის ადამიანები ერთობლივად მონაწილეობენ მნიშვნელოვან სამოქალაქო პროცესებში (მიტინგები, მსვლელობები, 1921 წლის მარტში ოსმალებისაგან ბათუმის გათავისუფლებისათვის გენერალ მაზნიაშვილის ხელმძღვანელობით წარმოებულ ბრძოლაში გამირულად დაღუპული ქართველი მეომრების საფლავების მოძიების და გადასვენების პროცესი...), განსაკუთრებით, როცა საკითხი ქვეყნის მორალურ და ზნეობრივ პრობლემებს ეხება. (ნარკოტიკების ლეგალიზაციის, ლგბტ-ს დემონსტრაციების წინააღმდეგ ორგანიზებული შეხვედრები...). ასეთი ღონისძიებები სხვადასხვა კონფესიების ადამიანების კონსოლიდაციის და ურთიერთადაპტაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა.

დასკვნები - პოსტსაბჭოთა პერიოდში აჭარის სოფლებიდან ბათუმში მიგრაციის პროცესი, ესაა ადგილმონაცვლეობა ერთი ეთნოკულტურის შიგნით, მაგრამ იმ თავისებურებით რომ ფაქტიურად ჩაკეტილი ეთნოცენტრული გარემოდან ხდება გადაადგილება პოლიეთნიკურ და პოლიკონფესიურ საზოგადოებაში, რაც ახალი სოციო-კულტურული ურთიერთობების ჩამოყალიბებას, ტრადიციული ყოფის ელემენტების და ქვეყნის ტრადიციული ნორმების ტრანსფორმაციას, ტრადიციულ კულტურულ ღირებულებათა გადააზრებას მოითხოვს. ამიტომაც, ახალ კულტურულ გარემოში მოხვედრისას ქალაქში მიმდინარე ინოვაციურ პროცესებთან ადაპტაციისას ადგილმონაცვლე ადამიანები მენტალურ ცვლილებებს განიცდიან, აჭარაში ამას ემატება მენტალობის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტი - რელიგიური იდენტობა, რომელიც, ასევე, პოლკონფესიური გარემოს ზეგავლენით, ცვლილებებს განიცდის. ეს არაა მტკივნეული პროცესი, რადგან ადაპტაციის პროცესში წინა პლანზე გამოდის ეთნიკური იდენტობა, სოფლიდან ქალაქად მიგრირებული მოსახლეობა თანდათანობით იმუშავებს არაერთგვაროვან სოციუმში ადაპტაციისათვის აუცილებელ სოციალურ სტრატეგიებს, რასაც მენტალური ცვლილებებიც მოყვება, მაგრამ სრულად არ ხდება ინტეგრირება, ადგილმონაცვლეები ინარჩუნებენ ისტორიულად ჩამოყალიბებულ საერთო კულტურულ ღირებულებებს, მეხსიერებაში შემონახულ ეთნოკულტურულ მარკერებს, თუმცა ინოვაციური პროცესების გავლენით ადაპტირებულსა და მოდერნიზებულს, რაც ხელს უწყობს ბათუმში მულტიკულტურალური საზოგადოების შექმნას.

გამოყენებული ლიტერატურა

- achugba, t. (1990). *ojaxi da saojaxo kofa acharashi*, tb.: gamomcemloba „mecniereba“ (აჩუგბა, თ. (1990). *ოჯახი და საოჯახო ყოფა აჭარაში*, თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“).
- beqiaia, m. (1974). *dzveli da axali saqorcino tradiciebi acharashi*, bat.: gamomcemloba „sabchotha achara“ (ბექაია, მ. (1974). *ძველი და ახალი საქორწინო ტრადიციები აჭარაში*, ბათ.: გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“).
- beqiaia, m. (1988). *ojaxis ethnosociologiuri kvlevis methoduri sakithxebi*, tb.: gamomcemloba „mecniereba“ (ბექაია, მ. (1988). *ოჯახის ეთნოსოციოლოგიური კვლევის მეთოდური საკითხები*, თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“).
- lomthathidze, l. rurua, p. (2008). *sulieri kulturis kvleva: stereotipebi da ganvitharebis perspektivebi (acharis magalithze)*. *Anthropologia – momavlis mecniereba?!*. tb.: gamomcemloba “universali”) (ლომთათიძე, თ. რურუა, პ. (2008). *სულიერი კულტურის კვლევა: სტერეოტიპები და განვითარების პერსპექტივები (აჭარის მაგალითზე)*. *ანთროპოლოგია – მომავლის მეცნიერება?!*. თბ.: გამომცემლობა “უნივერსალი”).
- lomthathidze, t. (2009). *ethnokulturul girebulebatha transformaciis zogierthi aspekti thanamedrove bathumshi. batumi: carsuli da thanamedroveoba*. t.I, bat.: gamomcemloba „shotha rusthavelis saxelmchifo universiteti“ (ლომთათიძე, თ. (2009). *ეთნოკულტურულ ღირებულებათა ტრანსფორმაციის ზოგიერთი ასპექტი თანამედროვე ბათ.: ბათუმი: წარსული და თანამედროვეობა*. ტ.I, ბათუმი: გამომცემლობა „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“).
- mgeladze, v. (1973). *zemo acharuli sofeli dzvelad*. Bat.: gamomcemloba „sabchotha achara“ (მგელაძე, ვ. (1973). *ზემო აჭარული სოფელი ძველად*, ბათ.: გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“).